

У 1890 р. в різних наукових центрах Криму було започатковано кілька наукових журналів: "Записи імператорського Никитського сада" (Ялта), "Протоколи засьданий Таврическаго медико-фармацевтическаго общества" (Сімферополь), "Протоколы засьданий и труды Общества симферопольскихъ врачей". У 1893 р. вийшла в світ газета "Ялта", у 1898 р. з'явився "Крымский курьер"[2]. Політика в галузі періодичної преси уряду Олександра III поєднувала обмеження столичної преси і підтримку провінційної [3].

У той час, як деякі інші провінційні газети Російської імперії спеціалізувалися на друкуванні ілюстрацій (наприклад, "Маяк" в Одесі), сатири (Пінськ, Одеса) і дитячих видань (Одеса), кримські газети мали більш центристський та адміністративний вигляд.

З часу виходу першої кримської газети і до кінця XIX ст. відмічено такі елементи зміни дизайну:

- формат газет збільшився вдвічі;
- збільшилася кількість колонок;
- змінилися прийоми використання декоративних бордюрів, оголошення стали давати в рамках з різноманітних бордюрів;
- рекламні оголошення почали займати сусідні колонки, перетворюючись з вертикальних у горизонтальні;

використовувана на перших порах мінімальна кількість декору значно зросла і урізноманітнілася. Первинний газетний кримський декор за класифікацією Большакова [1] можна віднести до декору класицизму;

рекламні листки наприкінці XIX ст. у додатках до газет стали оформляти відповідно до зміни стилів у мистецтві – у стилі модерн;

якщо в 50–60-х роках єдиним графічним знаком можна було вважати герб, то наприкінці століття збільшилася кількість піктографічних зображень. У приватних газетах, хоч і нечасто, зустрічаються (відповідно до тексту реклами) або зображення гілок, або колісного пароплава, або канарок, що продаються.

Незмінними протягом 60 років залишились:

горизонтальна компоновка заголовка, що обіймає всю ширину друкованої шпальти;

вертикальне розташування модульної сітки статей;

відмежування колонок тексту на відміну від газет XX ст. вертикальними лініями.

1. Большаков М.В. Декор и орнамент в книге. М., 1990.
2. Лисовскій Н.М. Библиография русской периодической печати 1703–1900 гг. (Материалы для истории русской журналистики). Петроградъ: Типографія Акц. Общ. Тип. Дъла, 1915.
3. Мальгина М.Р. К вопросу об истории газетной периодики в Крыму в конце XIX–начале XX вв. // Известия Крымского республиканского музея. Симферополь: Крымский республ. краеведч. музей, 1993. №3. С.15–20.
4. Оформление периодических изданий / Под ред. Киселева А.П. М., 1988.

УДК 81'367.623:821161.2

ОСОБЛИВОСТІ УЖИВАННЯ ПРИКМЕТНИКІВ – НАЗВ КОЛЬОРІВ – У ПОЕЗІЇ ТОДОСЕЯ ОСЬМАЧКИ

Л.Й. Піскозуб

Висвітлюються особливості використання прикметників, що позначають кольори і відтінки, та їхні стилістичні якості.

Освещаются особенности использования имен прилагательных, обозначающих цвета и оттенки, и их стилистические качества.

Одному із самобутніх українських поетів Тодосеві Осьмачці, як і багатьом іншим українським письменникам, чий творчий шлях починався в часи несправджених сподівань 20–30 років нашої доби, довелося бути пізнаним і поцінованим через кілька десятиліть після смерті.

Глибоко вкорінений у щедрий український чорнозем, поет знайшов таку особливу манеру творення образної системи, яка була продиктована глобальними змінами в житті суспільства, але опиралася на пісенні народні мотиви, оповіді, легенди. Це й зумовило той лексичний склад його поезій, в яких слово-образ цікаве якраз своєю прозорою семантикою, що, навіть гіперболізуючи мову і характер ліричного героя, залишається графічно чітким, а часом – скупуватим на виражальні засоби. Наприклад, Тодось Осьмачка не зловживає кольоровою гамою, тому найчастіше звертається до прикметника “чорний” у прямому та переносному значеннях.

Найяскравіші приклади прикметника “чорний” у прямому значенні: “злетів із жердки чорний крук” (“Легенда”), “крутила завірюха чорними шапками” (“Пісня з півночі”), “люди із чорних печер” (“Цить, моє серце”), “хустка чорна як ніч” (“У табори”), “чорні дзьоби” (“Легенда”), “летіла птиця чорна” (“Подорожній”), “загув чорний жул” (“Подорожній”), “чорні ями” (“Легенда”).

Приклади прикметника “чорний” у переносному значенні: “рани чорні висять” (“Деспотам”), “чорну кригу град звалив” (“Лист”), “стіни чорні” (“Чекання”), “планети в чорній глибині” (“Деспотам”), “рівні чорні береги” (“Казка”), “гори чорні” (“Деспотам”), “арки чорних вороних ночей” (“До степу”), “чорне море рветься з прикорня” (“Казка”), “чорні води” (“Легенда”), “чорний піт” (“Пісня з півночі”), “чорні майдани” (“На Ігоревім полі”).

Синонімом до прикметника “чорний” є прикметник “темний”, і саме це значення проступає з контексту як переносне, проте й спостерігаємо уживання зазначеного синоніма: “притулок темний” (“Пісня з півночі”), “темний вир” (“Деспотам”), “постать темна” (“Пісня з півночі”), “темний бір” (“Легенда”).

Антонімічний прикметник “білий” відіграє роль постійного епітета і в основному вживається в прямому значенні: “білі сорочки” (“Легенда”), “діти білі” (“Легенда”), “постать біла” (“У табори”), “в білім інею” (“На Ігоревім полі”), “білі голови” (“Деспотам”), “постелі білі” (“Пісня з півночі”), “білий цвіт” (“Весна”), “білі зуби” (“Війна”), “білії чола” (“Регіт”), “біла вишне” (“Війна”), “білий день” (“Деспотам”), “білі пеньки” (“Пісня з півночі”), “білі листки” (“Пісня з півночі”), “білі хати” (“На Ігоревім полі”), “білі птиці” (“Легенда”).

Близькими за значенням до прикметника “білий” є прикметники “ясний”, “світлий”, “блідий”, “прозорий”, які позначають відтінки кольору і мають переносне значення. Наприклад: “край ясні” (“Деспотам”), “світлі гори” (“Деспотам”), “бліди повіки” (“Голота”), “прозора небесна височінь” (“Деспотам”), “прозора тьма” (“Деспотам”). Такі художні означення надають поезії Тодося Осьмачки яскравої індивідуальності.

Не оминув поет і прикметника “сивий”, найчастіше уживаючи його в сталих словосполученнях (у прямому значенні): “матір сива” (“У табори”), “неньки сиві” (“Пісня з півночі”), “батьки сиві” (“Деспотам”), “сиві орли” (“Казка”), “сиві зозулі” (“На Ігоревім полі”). У переносному значенні: “ліс сивий” (“Пісня з півночі”), “мудрість сива” (“Легенда”), “сивий океан” (“Земля”). Як бачимо, переносне значення цього прикметника персоніфікує іменники з конкретним та абстрактним значенням.

Досить часто автор уживає прикметники “золотий”, “мідний” як синоніми до прикметника “жовтий”, чим урізноманітнює палітру епітетів. Свідченням цього є такі приклади: “сонце золоте” (“Деспотам”), “пилинка золота” (“Деспотам”), “хвиля золота” (“Війна”), “жита золоті” (“Елегія”), “вулики золоті” (“Легенда”), “Київ золотий” (“Легенда”), “мідний дзвін” (“Казка”), “мідні ранки” (“Легенда”), “жовте лице” (“Пісня з півночі”), “мати жовта” (“Голота”).

Велику частоту уживання мають прикметники однієї кольорової гами: “сірий”, “сизий”, “синій”, “блакитний”: “хмари сірі” (“Пісня з півночі”), “сіре пір’я” (“Пісня з півночі”), “сірий дим” (“Гуральня”), “сірі скелі” (“Труни у гаях”), “лодино сіра” (“Пісня з півночі”), “сизі роси” (“До степу”), “сизі болота” (“Легенда”), “синя хмара” (“Міщани”), “небо сине” (“Легенда”), “сині ятрі” (“Пісня з півночі”), “сине море” (“Казка”), “сині гори” (“Казка”), “блакитний дим” (“Легенда”).

Трохи менше уживається прикметник “зелений”: “зелені межі” (“Казка”), “зелені села” (“Казка”), “зелені віти” (“Деспотам”), “лани зелені” (“Цить, моє серце”), “гори зелені” (“Колісниця”).

Ще рідше натрапляємо на прикметники-синоніми “червоний”, “кривавий” та “рожевий” як відтінок червоного. Для прикладу: “пояс червоний” (“Забутий”), “червоною кров'ю” (“Весна”), “червона сукня” (“Труни у гаях”). Знаходимо в поета і прикметник “кривавий”: “моря криваві” (“Хто”), “криваві тумани” (“Хто”), “світ кривавий” (“Гуральня”), “кривавими манівцями” (“Гуральня”), “ріки криваві” (“Війна”), “рожеве пір'я” (“Легенда”), “рожевий ранок” (“Легенда”).

Отже, кольористика поетичних текстів Тодося Осьмачки ґрунтується на уживанні прикметників як у прямому, так і переносному значенні. Найчастіше трапляються прикметники, що позначають контрастні кольори – чорний і білий та їхні відтінки, і цей прийом підкреслює графічну чіткість поетичних образів. Більшість прикметників виступає постійними епітетами, що наближає поезію Осьмачки до усної народної творчості. Використовує поет і синонімічні властивості прикметників, урізноманітнюючи художні описи живого світу України.

1. Історико-літературні, теоретико-літературні й мовностилістичні аспекти творчості Тодося Осьмачки // Матеріали Всеукр. наук. конф. Черкаси, 2000. 2. Осьмачка Тодось. Поезії. К., 1991. 3. Слабошпицький М. Тодось Осьмачка. К., 1995. 4. Творчість і доля Тодося Осьмачки в контексті українського письменства ХХ ст. // Матеріали Всеукр. наук. конф. Черкаси, 1995.